

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารมาเป็นเวลานาน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอาศัยรวมกันเป็นกลุ่มโดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การที่มนุษย์สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกันได้นั้นต้องมีข้อตกลงในคำพูดหรือสัญลักษณ์ว่าหมายถึงสิ่งใด เพื่อให้ผู้รับเข้าใจในความหมาย เครื่องมือและวิธีการที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันนั้นมีมาตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารได้พัฒนาเรื่อยๆ จนเกิดเป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร (อภิษฎา กาลจักร. ออนไลน์. 2559)

การสื่อสารแบบไร้พรมแดน อินเทอร์เน็ตได้มีบทบาทและความสำคัญมากในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้สังคมในปัจจุบันกลายเป็นสังคมที่ไร้พรมแดนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลกเพียงแค่ปลายนิ้ว เพราะอินเทอร์เน็ตช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร ทำให้การติดต่อสื่อสารมีความสะดวก รวดเร็วและประหยัดเวลา นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังสามารถช่วยในการค้นหาข้อมูลต่างๆ ได้ตลอดเวลา ทำให้การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะห้องเรียน จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นอย่างมากโดยปกติผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะมีเพียงแค่กลุ่มคนทำงานและกลุ่มวัยรุ่นเท่านั้น แต่ในปัจจุบันกลุ่มผู้สูงอายุเริ่มให้ความสนใจในการใช้อินเทอร์เน็ตมากขึ้น เทคโนโลยีใหม่ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารคืออินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้คนได้ทั่วโลก และในอนาคตจะขยายขอบเขตขึ้นเรื่อยๆ (สุภาวรรณ ศรีวิชัย. ออนไลน์. 2556)

ปัจจุบันประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคสังคมสูงวัย (Agedsociety) โดยในปี 2560 โลกมีประชากรสูงอายุ หรือ คนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึง 962 ล้านคน และในประเทศไทยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 11 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17 ของประชากรทั้งหมด ส่งผลให้อาณาเขตข้างหน้าของประเทศจะมีกลุ่มคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนมากและกลายเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในประเทศ การบริโภคของกลุ่มคนสูงวัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการซื้อสินค้าและบริการในอนาคต และในอนาคตธุรกิจก็จะมุ่งเข้าไปยังกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่เป็นผู้สูงวัย (Institute for Population and Social Research, 2018 : 55)

ดังนั้นพฤติกรรม การซื้อสินค้า หรือบริการและพฤติกรรม การตัดสินใจซื้อ จึงมีความสำคัญอย่างมากสำหรับธุรกิจในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการของผู้บริโภคในปัจจุบัน ได้นำเอาเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการค้นหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจซื้ออย่างมาก โดยเฉพาะเทคโนโลยีจากโทรศัพท์มือถือ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนการย่อโลกไว้ในมือจากการนิยตสาร

Positioning ระบุว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปนิยมใช้โซเชียลมีเดีย โดยนิยมใช้ไลน์ร้อยละ 50 โดยใช้ในการเช็คข้อมูลข่าวสาร และติดต่อสื่อสาร นิยมใช้เฟซบุ๊กร้อยละ 16 เพื่อดูข่าวสาร อัปเดตสังคม ติดต่อสื่อสาร และดูเพจต่าง ๆ เมื่อพิจารณาในการเข้าถึงการรับโฆษณาของผู้สูงอายุนิยมเปิดรับโซเชียลมีเดียไลน์ร้อยละ 19 และเฟซบุ๊กร้อยละ 18 (Positioning Magazine. Online. 2018)

ภาพประกอบ 1 แสดงในส่วนของ “ช่วงเวลาของผู้สูงอายุใช้งาน” แบ่งเป็น 3 ช่วง
ที่มา : Positioning. Online. 2018.

โลกอินเทอร์เน็ตไม่ได้ปิดกั้นผู้สูงอายุอีกต่อไป เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุเริ่มรู้เรื่อง และคุ้นเคย ไม่กลัว และใช้เองเป็นบ้าง เครือข่ายสังคมออนไลน์ ได้เข้ามาามีอิทธิพลในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ Facebook, Twitter, Line, Instagram, My Space ฯลฯ ที่เข้ามาช่วยในการติดต่อสื่อสารให้งานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารระหว่างกลุ่ม เมื่อพฤติกรรมเปลี่ยนไป เครือข่ายสังคมออนไลน์กลายเป็นสิ่งที่มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมากขึ้น ซึ่งโซเชียลเน็ตเวิร์กแต่ละประเภทจะมีรูปแบบการบริการที่แตกต่างกัน โดยผู้ใช้งานจะเลือกใช้ตามพฤติกรรมหรือทัศนคติที่ตรงกับตนเอง (กันตพล บันทัดทอง. 2557 : 1)

เนื่องจากสถานะที่เปลี่ยนแปลงทางด้านปัจจัยทั้งภายใน และภายนอกของครอบครัว ที่หลากหลายส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องอยู่ห่างจากลูกหลาน อาจจะเนื่องมาจากลูกหลานต้องศึกษาต่อ

ในที่ห่างไกล และการเดินทางไปทำงานต่างถิ่น หรือขนาดของครอบครัวเล็กลงโดยการแยกตัวออกจากครอบครัวใหญ่มาใช้ชีวิตเป็นครอบครัวเล็ก ๆ จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการติดต่อสื่อสาร โดยมีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้นเพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุต้องเปลี่ยนพฤติกรรมการสื่อสารเพื่อที่จะเปิดรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ ในวัยสูงอายุ ผู้ที่จะเป็นเพื่อนผู้ซื่อสัตย์ที่สุด คือ คอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยังเปิดอินเทอร์เน็ตข่าวสารได้ทั่วโลก และสามารถค้นหาสิ่งที่ต้องการโดยพิมพ์คาลงไป อย่างไรก็ตามช่องว่างของโลกออนไลน์ขณะนี้ลดลงบ้างแล้วการบอกเล่าและชักชวนของบุคคลวัยเดียวกันทำให้คนกลุ่มนี้รู้สึกว่าคุณค่า ไม่ได้อยู่คนเดียวบนโลกแต่กลับเป็นที่ต้องการในสังคมมากกว่า

การดูแลผู้สูงอายุเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลตัวเองของผู้สูงอายุ หรือการดูแลผู้สูงอายุภายในบ้านของลูกหลาน รวมไปถึงสินค้าและบริการต่าง ๆ ในกลุ่มผู้สูงอายุที่ผู้ประกอบการให้ความสนใจเพิ่มขึ้น ดังนั้นการผลักดันให้ระบบการดูแลผู้สูงอายุของประเทศสอดคล้องกับโครงสร้างของสังคมในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพื่อที่จะคงไว้ซึ่งศักยภาพในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้เนื่องจากผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี พ.ศ. 2561 ของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2562 : 79 - 81) พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้อินเทอร์เน็ตโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 4 ชั่วโมง 54 ต่อวัน เมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมบนออนไลน์ที่นิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media Online) ยังคงอยู่ในอันดับสูงสุด รองลงมาคือ การดูทีวี ภาพยนตร์ และการฟังเพลงออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขการใช้งานเฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (LINE) ยูทูบ (YouTube) ของประเทศไทยในปัจจุบัน (กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์. 2561 : 196 - 199) อีกทั้งจากผลการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในครัวเรือนพ.ศ. 2561 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (ออนไลน์. 2561) พบว่า ผู้สูงอายุมีการใช้อินเทอร์เน็ตประมาณร้อยละ 21.2 โดยกรุงเทพมหานครและในเขตเทศบาลมีการใช้มากที่สุด ส่วนใหญ่ใช้เพื่อค้นหาข้อมูล รองลงมา คือ ติดตามข่าวสาร และรับ-ส่งอีเมล และจากผลการศึกษารายงานการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ของกลุ่มผู้สูงอายุพบว่า สื่อสังคมออนไลน์มีผลดีกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะการดูแลตนเองทั้งในส่วนของสุขภาพทางกายหรือสุขภาพทางจิตวัยสูงอายุ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงการทำงานของร่างกายไปในทางที่เสื่อมลง ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาสุขภาพกาย และสุขภาพจิตตามมา การส่งเสริมการดูแลสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญ ปัจจุบันการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุได้มีการพัฒนาหลากหลายรูปแบบโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพสื่อออนไลน์เป็นวิธีหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการส่งข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพทั้งจากหน่วยงานหรือองค์กรด้านสุขภาพ

รวมทั้งจากบุคคลที่รู้จักได้ส่งข้อมูลถึงกัน ทำให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วในการรับข้อมูล นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการได้ (วรรณรัตน์ รัตนวงษ์. 2558 : 169 - 186) ศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการใช้อินเทอร์เน็ตในการค้น ข้อมูลทางสุขภาพเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคอาการเจ็บป่วย เรื่องของการรักษาและทางเลือกสื่อออนไลน์ถึงแม้จะมีประโยชน์และเอื้ออำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้ แต่อาจมีอุปสรรคต่อกลุ่มผู้สูงอายุในการใช้งาน การทำความเข้าใจในเรื่องการใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญ

สำหรับสถิติของจำนวนผู้สูงอายุในจังหวัดจันทบุรี จากสถิติเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2562 พบว่า จังหวัดจันทบุรีมีจำนวนผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 17.75 ของประชากรทั้งหมดหรือจำนวน 95,420 คน สูงกว่าร้อยละเฉลี่ยของทั้งประเทศ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 16.73 และมากเป็นลำดับที่ 1 ของภาคตะวันออก (กรมกิจการผู้สูงอายุ. ออนไลน์. 2563)

จึงเห็นได้ว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันและอนาคตสามารถใช้เป็นช่องทางสำคัญในการส่งผ่านข้อมูลหลากหลายด้าน โดยสื่อออนไลน์ในปัจจุบันมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยเป็นช่องทางสำคัญที่ใช้ในการส่งผ่านข้อมูลในหลายด้าน โดยเฉพาะความรู้ทางด้านสุขภาพ เพื่อเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้ถึงผู้สูงอายุโดยตรง ดังนั้น หากผู้สูงอายุหรือผู้ที่ดูแลมีความรู้ความเข้าใจและมีความรู้และทักษะในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ก็จะช่วยส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพ รวมทั้งยังพัฒนาต่อยอดเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่บุคลากรทางการแพทย์ใช้เป็นช่องทางติดต่อสื่อสารให้คำปรึกษาด้านการดูแลสุขภาพได้ สะดวก รวดเร็ว แม้จะอยู่ในพื้นที่ห่างไกลในอนาคตได้อีกด้วย ดังนั้นงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี

ปัญหาคำวิจัย

1. การเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร
2. การใช้อินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร
3. ปัญหา และอุปสรรคการใช้สื่อ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร
4. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดูแลตนเอง และผลของการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเนื้อหา และวิธีการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของสื่อสุขภาพออนไลน์ในกลุ่มผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ทำให้ทราบถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดูแลตนเอง และผลการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตให้กับตนเองที่ดีขึ้นได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร โดยศึกษาข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชาย และเพศหญิง ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี แบ่งออกเป็นชมรมผู้สูงอายุ 15 ชมรม ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา และเก็บข้อมูลครั้งนี้ใช้เวลาในการเตรียมข้อมูล จัดลำดับข้อมูล พร้อมทั้งการสัมภาษณ์ และนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูลใช้ระยะเวลาในการวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2565 - กันยายน 2565

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งชายและหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยแบ่งออกเป็น ชมรมผู้สูงอายุ 15 ชมรม ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถใช้ สื่อออนไลน์ และสามารถเปิดรับสื่อสุขภาพเพื่อนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลตนเอง

สื่อออนไลน์ หมายถึง ช่องทางที่มีการติดต่อสื่อสารกันในลักษณะการสื่อสารแบบสอง ทางผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผ่านทางเว็บไซต์ Social Network ที่ให้บริการบนโลกออนไลน์ โดยใช้อุปกรณ์สื่อสารประเภทต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ สมาร์ทโฟน หรือแท็บเล็ต เป็นต้น

การเปิดรับสื่อ หมายถึง การที่กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี เปิดรับข้อมูลสื่อต่าง ๆ จากสื่อออนไลน์และเลือกสนใจเนื้อหาการบริการผ่านแอปพลิเคชันในลักษณะต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านการเปิดรับ ด้านการเลือกให้ความสนใจ ด้านการเลือกรับรู้ และด้านการเลือกจดจำ

การสื่อสารสุขภาพ หมายถึง กระบวนการการสื่อสารสองทางระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพได้ง่าย และทั่วถึง มีการจัด องค์ความรู้แบบมีส่วนร่วม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหมู่ประชาชน เช่น วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นเกี่ยวกับสุขภาพ และการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่มชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดจันทบุรี

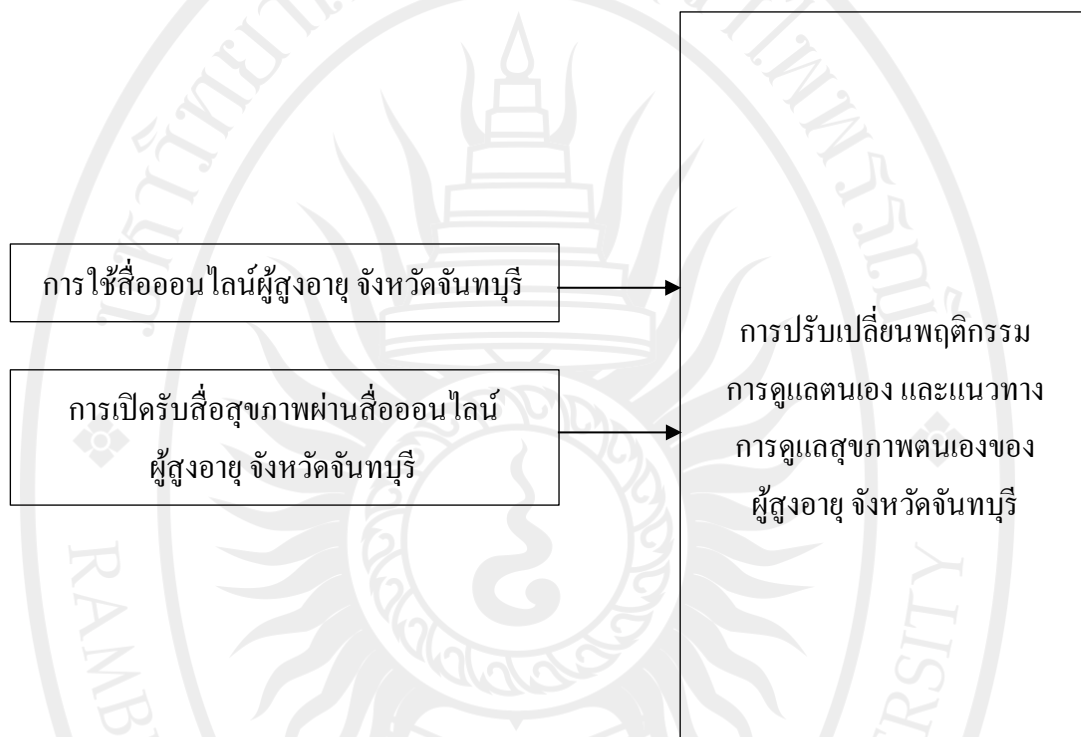
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลตนเอง หมายถึง ความบ่อยครั้งในการใช้สื่อออนไลน์ ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ Facebook Line เพื่อสร้างกิจกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อให้ตนเองมีสุขภาพที่ดี โดยมีความสนใจเอาใจใส่ต่อสุขภาพร่างกายของตนและมีศักยภาพสูงสุดในการดำเนินชีวิต ของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม

แนวทางการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้สูงอายุกระทำ หรือปฏิบัติ ด้วยตนเองจนเป็นลักษณะนิสัยในการดำเนินชีวิตเป็นประจำเพื่อส่งเสริมสุขภาพ รักษาสุขภาพ และการป้องกันโรคทำให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และมีสภาวะทางจิตดี และตระหนักถึงความมุ่งมาดปรารถนาของตนเอง สามารถตอบสนองต่อปัญหาของตนเอง และสามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม หรือปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาการใช้สื่อออนไลน์ และการเปิดรับสื่อสุขภาพออนไลน์ของผู้สูงอายุ จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (Conceptual Framework) ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย